

Zoo al segle XXI: en perill d'extinció?

Els models de zoològics europeus viuen una metamorfosi. Els santuaris, més especialitzats i contraris a la reproducció en captivitat, en són una alternativa, com també ho són els 'animatrònics', recreacions d'animals a mida real.

Fa menys d'un mes, la sobtada i precoç mort del Knut, el jove ós polar del zoo de Berlín, va començar a preocupar tots els berlinesos. Knut havia nascut l'any 2006 juntament amb el seu germà bessó al zoo de Berlín. Dissortadament, la mare va rebutjar el nou-nascut, que va ser adoptat per l'opinió pública com un Floquet de Neu a la

FERRAN CASAS
Alguns zoològics europeus opten per l'especialització.

berlinesa. A partir d'aleshores, Knut va esdevenir un dels símbols turístics de la ciutat. Aquest fet ha tornat a posar sobre la taula la polèmica sobre la funció de conservació que fan els zoològics i les condicions en què viuen els animals.

L'origen del primer zoo, entès com a "lloc espaiós, normalment un jardí o un parc, on hi ha aplegats nombrosos animals feréstecs o exòtics, exposats a la vista del públic", es remunta a l'any 1765 a l'actual capital d'Àustria, Viena. En aquells temps, els zoològics tenien una raó de ser que no era sinó

satisfer la curiositat humana de veure grans feres i animals desconeguts. Eren un espai d'oci on la gent anava a divertir-se. "Quan era petit –recorda l'etòleg i expert en primats Jordi Serrallonga– recordo perfectament com érem esperonats a llençar menjar als animals del zoo de Barcelona." Fa pocs anys, els zoològics eren un succedani dels cirques, perquè els animals hi eren exposats amb la intenció de distreure als *espectadors*. "Abans, les polítiques del zoo eren de tipus circ o fira de *freaks*", afegeix Serrallonga. Però avui dia encara hi ha persones i organitzacions animalistes que creuen que alguns animals del zoo continuen fent la funció de *mico de fira*. Anys enrere l'espai no era l'únic problema per als animals del zoo, les condicions en què vivien els animals eren molt precàries. Durant la guerra civil espanyola molts animals del zoo es morien de gana. "S'ha de dir que el zoo ha passat moltes èpoques de penúria –explica Serrallonga– i si no fos pel menjar que hi portava la gent molts animals s'haurien mort".

Ni decoratius ni petits. Com a la resta d'Europa, fa anys que el zoològic de Barcelona es va decantar per una reconversió que tenia com a principi conservar ecosistemes i espècies animals. "Al zoo de Barcelona vam passar de tenir els animals en unes condicions de semiesclavitud (és a dir, en gàbies) a la recreació de l'hàbitat de cada animal", expliquen fonts del parc. Gradualment s'han anat canviant les fosses per recintes que es troben a la mateixa altura que els visitants perquè als animals els causa estrès estar per sota de l'observador. Contra allò que pensa molta gent, "la decoració dels recintes és pensada per a satisfer els visitants i no els animals –raona Serrallonga–. Tanmateix, és important que la decoració natural hi sigui perquè d'una manera pedagògica s'entengui que aquells animals són com en una selva."

La vegetació dels recintes també serveix perquè l'animal pugui escollir si és observat o no. Molts animals, com els simis, que tenen comportaments similars als humans, tot sovint decideixen de no socialitzar-se i s'estimen més de romandre amagats. Abans, la manca de vegetació obligava els animals a copular davant del públic i provocava rialles

i mofes. Amb el temps, els científics s'han adonat que la vegetació afavoreix l'acte sexual.

L'espai és un dels punts que s'ha tingut més en consideració en el curs dels anys. La tendència dels zoològics és a donar més espai a les espècies que ho necessitin i fins i tot s'ha reduït el nombre d'espècies per a fer-ho possible. Tot amb tot, agrupacions animalistes detractores dels zoològics sostenen que el problema dels recintes no és la decoració sinó l'espai. Segons Alejandra García, organitzadora de l'associació *Libera!* i representant espanyola de *Fondation Franz Weber*, un exemple que l'il·lustra molt bé el problema d'espai que té el zoo de Barcelona és el recinte dels elefants: "Són animals que caminen més de 40 quilòmetres diaris, cosa que resulta impossible de reproduir en un entorn urbà com Barcelona." El problema del zoo de Barcelona –segons l'etòleg Jordi Serrallonga– és que "no solament depèn de les persones que hi treballen, sinó també dels pressupostos. Aquí els qui s'han d'espavilar o millorar són els polítics." Serrallonga és de l'opinió que caldria ampliar el zoo per tal de millorar-hi les condicions d'espai de moltes espècies. Tanmateix, "s'ha de dir que els professionals que treballen i la política del zoo de Barcelona –apunta– s'ajusten plenament als criteris internacionals d'allò que han de ser actualment els zoològics". A diferència de l'opinió expressada per algunes organitzacions animalistes, "els animals que han nascut al zoo –explica Serrallonga– no enyoren ni les sabanes ni els boscos". Així i tot, és partidari de protegir els animals que viuen en llibertat com fan a les reserves que hi ha a l'Àfrica. Pel que fa als animals del zoològic, "s'ha d'intentar que estiguin més ben exposats i que tinguin més bones instal·lacions", raona el científic. "Molts grups defensors dels animals demanen que siguin alliberats. Aquesta posició queda molt bé de cara al públic, però puc assegurar que seria una bestiesa, perquè voldria dir deixar-los sotmesos a l'acció de la natura i, evidentment, la natura els eliminaria."

Les agrupacions animalistes saben que els mitjans de comunicació són la millor via per a sacsejar consciències, cosa que Serrallonga crítica durament: "A vegades la gent es pensa que ajuden

els animals del zoo i esbomben a la premsa mesures com ara ‘el zoo s’ha de tancar’ o ‘als animals del zoo els haurien de deixar lliures’; fan més el ridícul que res més”. Explica que el film *Alliberu Willy* va tenir tant de ressò que es va desfermar una pressió mediàtica per a demanar que s’alliberés l’orca amb què havien fet el film. Els responsables de l’orca, responent la petició, la van portar a Alaska, on van deixar molts diners, però un cop allà la van haver de tancar en un recinte perquè no sabia caçar ni relacionar-se amb les altres espècies ni defensar-se. “Molts animals que ara són als zoològics, si fossin alliberats, de segur que no sobreviurien”, referma Serrallonga.

Segons l’etòleg, el canvi no s’ha materialitzat només en les condicions d’habitatge dels animals sinó en les persones que visiten el zoològic, que han passat de ser mers espectadors a ser visitants. “Per sort, el zoo –assegura Serrallonga– ha canviat molt: la gent hi entra i en marxa més conscienciada.”

Els tres pilars dels zoològics. La filosofia dels zoològics moderns es basa en tres pilars: l’educació, la conservació i la investigació. En l’àmbit educatiu, els zoològics s’encarreguen d’ensenyar

tant a nens com adults quina és la situació actual dels animals, amb el propòsit de conscienciar-los del perill que corren en el seu hàbitat natural. “Avui dia la funció principal dels zoològics –diu l’etòleg Jordi Serrallonga– està en el component educatiu per a les escoles.” Però no tothom està d’acord amb aquest raonament, perquè les noves tecnologies s’encarreguen de saciar la curiositat dels més menuts. “Actualment, no hi ha cap nen que se sorprengui de veure un animal –exposa Alejandra García– perquè, a diferència dels zoos, els documentals et mostren els animals en llibertat: al seu hàbitat, com cacen, com viuen en societat, com es relacionen entre ells i amb els animals d’espècies diferents.” Per contra, als zoològics veus “animals exhibits com un museu d’éssers vius, que ofereixen una educació absolutament esquizofrènica als

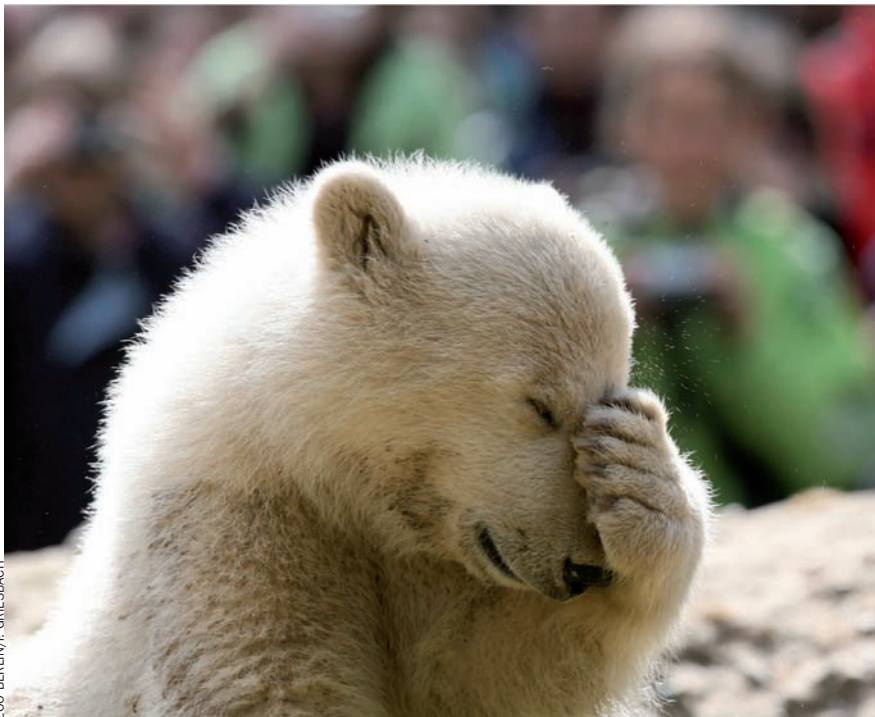
Els santuaris animals, una alternativa als zoos, no crien animals en captivitat

nens i a la societat, perquè mostren animals gregaris completament sols. Tal com ho estava dos anys enrere una de les elefantes del zoo de Barcelona”, afegeix l’opositora dels zoològics. Els cartells explicatius d’aquests animals diuen que són gregaris, que viuen en grans bandades fins a cent individus, caminen més de quaranta quilòmetres diaris, però no fan res del que indica al cartell. “El zoo educa les persones presentant els animals com si fossin de Disney –explica Alejandra García–, tal com comprovem als cartells de publicitat que diuen: ‘La Jinga t’espera perquè vinguis a conèixer-la!’ Doncs no, no vol que ningú la vagi a veure.”

L’any 2005, l’associació mundial de zoos i aquaris WAZA (World Association Zoos and Aquariums) va redactar “L’estratègia mundial dels zoos i aquaris per a la conservació”, document en què explica que “l’aspiració actual de la comunitat mundial de zoos i aquaris és que tots els seus membres estiguin directament associats a programes de conservació de la natura i s’hi involucri”. El zoològic de Barcelona participa en més d’un programa de conservació, com ara el de la trenca (*Lanius minor*), un ocell petit amb un valor incalculable perquè a Catalunya només n’hi ha una parella: “Si no aconseguim que es reproduïxin –asseguren fonts del zoo–, haurem perdut una espècie.”

La conservació “és la feina i el futur del zoo”, expliquen fonts del zoològic de Barcelona. Grups defensors d’animals, com ara Libera!, creuen que els discursos ecologistes del zoo són pura demagògia. “El zoo ha de deixar de voler fer entrar les seves teories de conservació amb calçador –comenta Alejandra García–. Si veritablement els interessa de conservar espècies, actualment Catalunya té vuitanta espècies en perill d’extinció i creiem que aquestes són les espècies que el nostre país hauria de protegir. Si hi ha uns científics que treballen al zoo i tenen aquesta disponibilitat per a investigar, la reintroducció i la conservació hauria de centrar-se en els animals autòctons que formen part del patrimoni del país i que en aquests moments són absolutament abandonats.”

Alguns zoològics europeus i nord-americans, conscients que no poden recrear l’hàbitat de cada animal –bé per

ZOO BERLIN/F. GRIESBACH

L’ós Knut, símbol del zoològic de Berlín, va morir el 19 de març a l’edat de cinc anys.

manca de recursos econòmics, bé pel clima, bé per l'espai—, van canviant les seves polítiques i advoquen per l'especialització. Això consisteix a reduir el nombre d'animals per tal de centrar els seus esforços i investigacions en grans colònies d'unes poques espècies. A més, aquests animals poden viure en recintes molt grans. Un exemple d'aquest cas és el Burger's Zoo d'Arnhem (Països Baixos), que té poques espècies i una gran colònia de ximpanzés. Tot i que el zoo de Barcelona també té una gran colònia de simis, l'especialització no és una opció per al parc. Segons fonts del zoo barceloní, amb el temps “ens agradaria tenir molts més animals, tot i que és possible que els zoos vagin perdent animals, perquè cada vegada hi ha reserves més ben ateses i molta més conscienciació”. L'última innovació dels zoos tracta de mostrar els animals en grans extensions del seu hàbitat natural. L'exemple més proper que tenim és Cabárceno (Cantàbria), on els animals romanen en una antiga pedrera però que, en aquest cas, ha estat naturalitzada per la mà de l'home.

Santuaris o 'animatrònics'. No tothom queda satisfet amb els processos de transformació de les instal·lacions dels zoològics. Hi ha moltes veus discordants que demanen un canvi de mentalitat radical. Els de *Libera!* opinen que els zoològics són un anacronisme i que a les ciutats com ara Barcelona, una ciutat tan cosmopolita i avantguardista, no haurien d'existir. “Nosaltres creiem que els arguments a què recorren els zoos per a justificar la seva existència només serveixen per a rentar-se la cara i pervertir el llenguatge, perquè el zoo d'educatiu no en té res”, sentència García. “Proposem una reconversió total: que s'aturi la cria d'animals en captivitat i es construeixin santuaris per a facilitar els últims dies als animals.” Els veterinaris dels zoològics asseguren que els animals en captivitat tenen una vida més llarga. “L'any passat, al parc Kruger de Sud-àfrica es va morir la matriarca d'una bandada d'elefants de 70 anys, longevitat màxima en llibertat”, explica García. La clau de l'èxit per als detractors dels zoològics és protegir els espais naturals i, per tant, “la qüestió no és tan dramàtica per a dir que la solució són els zoos”, diu García.

KRUGER PARK

Les reserves naturals proporcionen l'espai que necessiten els animals en llibertat.

Les organitzacions animalistes demanen que s'aturi la cria en captivitat perquè fins ara no ha donat cap benefici a la biodiversitat i fóra bo que “a mesura que els animals es morin es vagin substituint pels animals autòctons en perill d'extinció. Defensem una reconversió gradual de les espècies”, conclou Alejandra García.

Els santuaris podrien ser una alternativa als zoològics. Un santuari pot implicar que els animals no es reproduïxin: els animals han de ser lliures i, per aquest motiu, es descarten els programes de cria en captivitat. La filosofia d'aquests centres es basa en el benestar dels animals que han estat tota la vida en captivitat, víctimes d'explotació de circ o comercial (per exemple, animals que s'han fet servir per a programes televisius) i, consegüentment, han sofert trastorns. La Fundació Mona, situada a Riudellots de la Selva, és un santuari dedicat als primats. La prioritat d'aquests centres és fer programes d'educació que expliquin als visitants per què hi han arribat els animals i, de retruc, on haurien de ser si no haguessin estat capturats. “L'objectiu més important per a la fundació —diu Olga Feliu, directora de la Fundació Mona— és que quan la gent se'n vagi sàpiga que un ximpanzé no és un animal de companyia.” “En aquests centres —descriu Alejandra García— hi

ha animals que han passat calvaris a mans dels humans i allà els ensenyen de nou a ser animals.” La seva teoria animalista és aquesta: “Pensem que els animals són només animals i que han de ser respectats i tractats com a tals.”

Així doncs, hauríem de reconsiderar la funció dels zoològics? Els animals en exposició ajuden al progrés de la biodiversitat? Quina n'és l'alternativa?

Enfront de la posició radical de les agrupacions animalistes, Jordi Serrallonga respon: “O bé els tenim així o aquestes animals haurien de desaparèixer. O tenim un zoo o no en tenim. Ara mateix no crec que existeixi un zoo millorable. Si la gent i la comunitat científica demana que hi hagi zoos tal com són ara, no hi ha retop.”

L'opinió pública i la comunitat de científics podrien substituir els zoos per indrets temàtics amb *animatrònics*, rèpliques de grandària real o vídeos? Fins ara no s'ha trobat cap opció intermèdia que acontenti les diverses parts. “Per molt que un zoo només tingui una espècie —raona Serrallonga—, el debat serà que aquest animal no deixa d'estar en captivitat. Si la captivitat és positiva o negativa dependrà de què vulguem nosaltres.” Els zoològics són com una arca de Noè. Si acabarà en naufragi o en salvació, només ho pot dir el temps.

Aitana Colina